

НЕЗАЛЕЖНА МЕДІЙНА РАДА

Висновок № 10

щодо випусків передач «Трафік з Кивою» від 28 лютого, 3 та 24 квітня 2016 року

м. Київ

«12» жовтня 2016 р.

I. Обставини справи

1. 27 травня 2016 року до Незалежної медійної ради надійшло звернення від Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (далі — Національна рада) з проханням висловити позицію щодо дотримання Іллею Кивою етичних стандартів діяльності журналіста у трьох передачах під назвою «Трафік з Кивою», які транслювалися в ефірі каналу ТОВ «Новини 24 години», ефірний логотип Newsone, від 28 лютого, 3 квітня та 24 квітня 2016 року.

2. 16 серпня 2016 року Незалежна медійна рада, відповідно до пункту 12 Положення про Незалежну медійну раду, визнала звернення в цій справі прийнятним з огляду на необхідність дотримання стандартів журналістської етики для підвищення якості журналістських матеріалів загалом, а також з огляду на вплив передач «Трафік з Кивою» на публічну дискусію щодо суспільно важливої теми (державної політики у боротьбі з наркозлочинністю).

3. 4 жовтня 2016 року на запит Незалежної медійної ради Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення було надано примірник Редакційного статуту телекомпанії ТОВ «Новини 24 години».

4. У випуску передачі «Трафік з Кивою» від 28 лютого 2016 року обговорюється загальна проблематика наркозлочинності в Україні: йдеться про легкі способи дістати і приготувати наркотики в Україні, а також про необхідність посилювати відповідальність та вдосконалювати процесуальні механізми в контексті боротьби з наркозлочинністю. Гостями студії є три народних депутати — Віктор Кривенко, Сергій Євтушок та Юрій Чижмар; керівник Міжнародної антинаркотичної асоціації Євген Нерух, двоє колишніх наркозалежних, а також двоє наркозалежних. Під час передачі також транслювалося відео, на якому журналісти нібито без рецепта придбали рецептурні лікарські засоби, що є наркотичними; також було показано повноцінний процес приготування наркотичного засобу під назвою «крокодил» наркозалежними, присутніми у студії. Окремо варто згадати, що під час ефіру було зроблено

два опитування глядачів на теми: «Усі знають, де дістати наркотики. Чи готові ви надати відповідні свідчення?» та «Чи потрібно повернути кримінальну відповідальність за вживання наркотиків?».

5. У випуску передачі «Трафік з Кивою» від 3 квітня 2016 року йдеться про необхідність інституційного реформування системи з боротьби з наркозлочинністю в Україні, а також про роль релігії в цій боротьбі. Серед гостей студії — двоє наркозалежних, що перебувають, із їхніх слів, у стані наркотичного сп'яніння, а також священник православної церкви отець Георгій, колишній наркозалежний, і голова мусульман України Шейх Саїд Ісмаїлов. На початку передачі оголошується опитування на тему «Чи потрібна в державі єдина структура, що відповідатиме за наркополітику?». Сама передача ведеться у формі групової дискусії гостей та ведучого, але більшість часу говорить саме ведучий, наголошуючи на потребі створити єдиний та потужний орган у сфері боротьби з наркозлочинністю. Ефір також супроводжується низкою роликів про діяльність Департаменту протидії наркозлочинності в різних регіонах України.

6. Випуск передачі «Трафік з Кивою» від 24 квітня 2016 року ведеться у формі групової дискусії. На початку передачі ведучий оголошує опитування «Чи вважаєте ви роботу Департаменту протидії наркозлочинності в умовах сьогодення ефективною?». Далі Ілля Кива представляє глядачам п'ятьох гостей студії: Олега Ягольника (начальник територіального управління Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України), Олексія Шевчука (адвокат), Андрія Лозового (народний депутат, «поборник правди»), Віталія Купрія (народний депутат) та Антона Мельничука (представник громадськості, ГО «Центр запобігання та протидії корупції»). Після демонстрації відео з камер спостереження із затриманням особи, яка, за словами Іллі Киви, намагалася дати хабара керівнику ДПН, ведучий показує глядачам частини судового засідання у справі затриманих. Він висловлює міркування щодо роботи Департаменту протидії наркозлочинності, судової влади тощо, гості підтримують його думку. Двічі розмова переривається дзвінками в студію: Олександра Камінного, що представився колишнім начальником районного карного розшуку та редактором газети «Одесские вести», та Ірини Анатоліївни, яка зазначила лише, що вона з Кривого Рогу.

II. Регулювання

1. Кодекс етики українського журналіста¹

2. Служіння інтересам влади чи засновників, а не суспільства, є порушенням етики журналіста.

6. Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста.

10. Точки зору опонентів, в тому числі тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано.

2. Закон України «Про телебачення і радіомовлення»:

¹ <http://www.cje.org.ua/ua/code>

Стаття 57. 1. Редакційний статут телерадіоорганізації містить вимоги до створення та поширення інформації.

Стаття 59. 1. Телерадіоорганізація зобов'язана:
в) поширювати об'єктивну інформацію.

Стаття 60. 1. Творчий працівник телерадіоорганізації зобов'язаний:
б) перевіряти достовірність одержаної ним інформації.

3. Редакційний статут телекомпанії ТОВ «Новини 24 години»

Стаття 5. Принципи редакційної політики щодо достовірності поширюваної інформації

Працівники телекомпанії «Новини 24 години» мають виходити з того, що достовірність інформації визначається її джерелом і дотримуватися наступних правил:

- намагатися самими бути свідками подій, а якщо це неможливо — одержувати інформацію у першоджерел (учасників або інших свідків подій), завжди надавати пріоритет тому джерелу, яке є найближчим до першоджерела;
- уникати одержання інформації лише від одного джерела; завжди надавати пріоритет тому джерелу, яке може бути назване;
- фіксувати інформацію, одержану від джерела, під час її одержання або безпосередньо після цього;
- у разі, якщо стане відомо, що поширена інформація була недостовірною, негайно поширювати спростування такої інформації.

Стаття 9. Принципи редакційної політики щодо збалансованості поширюваної інформації

Працівники телекомпанії «Новини 24 години» мають виходити з того, що збалансованість інформації визначається, з одного боку — прямою залежністю між рівнем суспільного інтересу до певної події та рівнем її висвітлення в ефірі, а з іншого боку — рівним ставленням до всіх суспільних і політичних сил і діячів, і дотримуватись наступних правил:

- належна збалансованість не потребує цілковитого нейтралітету щодо кожного питання або відходу від основних, демократичних засад щодо свободи слова та творчої діяльності, вона не досягається математичними методами, тобто врівноваженням кожної висловленої думки протилежною за змістом; метою збалансованості є висвітлення якнайширшого спектру думок і поглядів;
- ступінь збалансованості має відповідати характеру обговорюваної теми і типу передачі; якщо в ефір виходить серія взаємопов'язаних передач, в яких розглядаються ті самі або споріднені проблеми, належну збалансованість може забезпечувати вся серія передач. Намір авторів досягти безсторонності саме у цей спосіб повинен плануватися заздалегідь і доводитися до аудиторії. Водночас, у серії передач, де в кожному випуску

розглядаються геть різні і не пов'язані між собою питання, збалансованість повинна забезпечуватись у кожній окремій програмі.

III. Оцінка дотримання професійних стандартів діяльності журналіста

1. Одним із ключових питань, що постає перед Незалежною медійною радою в цій справі, є **застосовність стандартів журналістської професії до авторських передач у форматі обговорень і ток-шоу, подібних до «Трафіку з Кивою»**, — а отже й можливість оцінки фактів цієї справи на предмет дотримання стандартів.

2. Варто почати з того, що дотримання професійних та етичних стандартів журналістики є одним із **основних обов'язків журналіста, яких він має дотримуватися, щоб отримати повноцінний захист власної свободи вираження поглядів**. Зокрема, Велика палата Європейського суду з прав людини у п. 58 рішення у справі *Bedat v Switzerland* наголосила, що *«положення статті 10 Конвенції надають повноцінного захисту журналістам під час виконання їхніх обов'язків з висвітлення подій, що несуть значний суспільний інтерес, лише у випадку, якщо журналісти діють сумлінно, базують свої матеріали на належній фактичній основі та забезпечують надійне та чітке інформування відповідно до вимог журналістської етики»*².

3. Звісно, пан Ілля Кива не є професійним журналістом, та виступаючи в ролі ведучого повноцінної авторської передачі на телебаченні, він має зважати на стандарти журналістської етики. При цьому він одночасно є й керівником Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України (далі — ДПН). Це важливо з огляду на те, що, на відміну від інформації, яку надає пересічний журналіст, інформація, що звучить із вуст Іллі Киви, може сприйматися глядачем як достовірніша через його **авторитет** державного службовця. Враховуючи **тематику розмови, а також систематичне посилення на свій статус Начальника ДПН** (що, зокрема, виводиться текстом на екран), його **відповідальність за достовірність** поданої інформації лише зростає.

4. Якщо ж говорити про стандарти, то, з одного боку, у класичному розумінні журналістські стандарти мають застосовуватися передусім до новинних та інформаційних передач, метою яких є неупереджене інформування людей про актуальні події світу. З іншого боку, до авторських передач також мають бути застосовними окремі стандарти, які **попереджуватимуть гіпотетичні маніпуляції з боку авторів** таких передач. Як уже наголошувалося Незалежною медійною радою у висновку щодо випуску передачі *«Відкритий мікрофон» на радіо «АКС» від 25 квітня 2016 року* (№ 9 від 26 вересня 2016 року)³, **стандарт достовірності подання інформації є одним із небагатьох стандартів професійної діяльності журналіста, на який мають зважати не лише при виробництві новинних програм, а й при створенні авторських передач**, що впливає, зокрема, і з норм законодавства України.

² <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161898>

³ <http://medialaw.org.ua/library/vysnovok-9-shhodo-vypusku-peredachi-vidkrytyj-mikrofon-na-radio-aks-vid-25-kvitnya-2016-roku/>

5. Іншим стандартом, який має застосовуватися щодо будь-яких категорій програм, є **стандарт збалансованості думок і поглядів**, який певною мірою також відбитий у нормах законодавства України (див. обов'язок телерадіоорганізації поширювати об'єктивну інформацію, передбачений пунктом «в» частини першої статті 59 Закону України «Про телебачення і радіомовлення»⁴, а також подібні положення статті 7 Європейської конвенції про транскордонне телебачення⁵). Саме завдяки цьому стандарту глядачеві забезпечується можливість отримувати різноманітні категорії інформації, які дозволять йому сформулювати власну думку з певних питань крізь призму фактів і думок опонентів із того чи іншого дискусійного питання. У форматах, подібних до формату передачі «Трафік з Кивою», такий баланс може бути забезпечений за допомогою **запрошення до участі гостей**, які висловлюватимуть альтернативні до думок ведучого позиції.

6. З огляду на викладене вище, у своєму аналізі Незалежна медійна рада спирається саме на необхідність дотримання в передачі «Трафік з Кивою» стандартів достовірності та збалансованості подачі інформації.

7. Незалежна медійна рада у висновку *щодо запису передачі за участі Вікторії Шиловой в ефірі телеканалу «Репортер» (Одеса) (№ 2 від 16 березня 2016 року)* наголошувала, що **редакційний статут має бути живим інструментом у роботі редакції, документом, що використовується в щоденній діяльності кожного журналіста та працівника медіа**, а тому при розгляді питань, пов'язаних із дотриманням стандартів, звертатиме увагу на тлумачення цих стандартів самою організацією.

8. Стандарт достовірності передбачає необхідність верифікації джерел інформації та, відповідно, надання глядачеві якісної й перевіреної інформації. Неприпустимим є посилення на невідомі та анонімні джерела, наведення статистики без вказання її джерела для підтвердження власної думки тощо.

9. Так, у передачі «Трафік з Кивою» від 28 лютого 2016 року з уст ведучого лунають такі формулювання: *«За последние годы наркопреступность скатилась до 13 лет. Начиная с 13 лет уже каждый седьмой школьник пробовал те или иные наркотики»* (21:22 на годиннику на екрані), *«Восточная и Центральная Украина употребляет намного больше наркотика чем Западная. Почему? Потому что в Западной они ходят в церковь, по воскресеньям — и там больше Бога чем в других частях Украины»* (21:36); *«Наркоман за свою бытность втягивает еще сотню человек»* (21:55).

Також у цьому випуску непідтверджена інформація лунає з уст запрошеного гостя — Євгена Неруха, представленого керівником Міжнародної антинаркотичної асоціації: *«Сегодня наркоман в Украине совершает три преступления в день. Сегодня по неофициальным данным, от 2 млн наркозависимых людей в Украине»* (21:52).

⁴ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>

⁵ http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_444

Окремо варто звернути увагу на **відео**, трансльоване в ефірі передачі в часовому проміжку 21:15–21:18. На ньому невідома особа просить провізора продати йому чотири пачки вітамінів, воду, йод і спирт. Після цього на камеру не демонструється вміст придбаних речовин, а до аптеки заходить журналіст телеканалу NewsOne і починає допитувати провізора про продаж нею кодтерпіну в попередній ситуації. Попри усвідомлення того, що в цьому випадку **справді могла відбутися незаконна дія з продажу рецептурного лікарського засобу**, такий порядок висвітлення епізоду не дає можливості впевнитися, що саме в цій аптеці тільки що було придбано лікарський засіб — а отже цей момент **може бути маніпулятивним**.

10. У випуску передачі **«Трафік з Кивою» від 3 квітня 2016 року** Ілля Кива повторює твердження: на теренах Західної України вживання наркотиків менш поширене, оскільки там більше віруючих людей та Бога. Крім того, він стверджує, що один наркозалежний приносить 1200 гривень злочинцю і що кількість наркозалежних в Україні перевищила за 2,5 мільйони осіб (див. 21:17).

11. У випуску передачі **«Трафік з Кивою» від 24 квітня 2016 року** центральним сюжетом обговорення у студії було затримання злочинного угруповання (за словами Іллі Киви, «банди») працівниками ДПН. Ведучий описує їх так: *«Банда, которая на протяжении 10 лет занималась рэкeтoм, убийствами, насилieм и, самое тяжкое преступление, — распространением наркотиков по территории нашей с вами страны»* (див. 21:04). Ведучий також демонструє зображення структури так званої банди з фотографіями декількох осіб із закритими чорними смугами очима (див. 21:39). А тим часом не відомо, які конкретно особи входили до цього угруповання, чи справді вони скоїли зазначені злочини, а також яким є джерело всіх поданих матеріалів та інформації.

12. Окремо варто звернути увагу на використання в усіх зазначених випусках передачі **«Трафік з Кивою» опитувань громадян** (*«Усі знають де дістати наркотики. Чи готові ви надати відповідні свідчення?»*, *«Чи потрібно повернути кримінальну відповідальність за вживання наркотиків?»*, *«Чи потрібна в державі єдина структура, що відповідатиме за наркополітику?»*, *«Чи вважаєте ви роботу Департаменту протидії наркозлочинності, в умовах сьогодення, ефективною?»*).

Порядок проведення цих опитувань такий: глядачам надається на вибір два номери телефонів, за якими можна виказати свою відповідь «так» чи «ні» на поставлені запитання. Такі опитування справді можуть бути покликані включити аудиторію в перебіг програми, та є **значна загроза використання таких опитувань із маніпулятивною метою**: для легітимації поглядів авторів програми, як висловився пан Кива у випуску від 28 лютого 2016 року, *«позицией действительной сегодняшней украинцев»* (див. 21:43). У цьому контексті слід зазначити, що впродовж передачі від 28 лютого 2016 року первинний результат позитивної відповіді на питання *«Чи потрібно повернути кримінальну відповідальність за вживання наркотиків?»* суттєво зменшується з 77 до 49 % — поки про цю можливість негативно висловлюються гості студії, але наприкінці ефіру стабілізується на рівні 51 %, що дає ведучому можливість підтвердити свої тези про жорсткішу боротьбу з наркозлочинністю. Наприкінці

передачі від 24 квітня 2016 року ведучий підсумовує, що 86 % телеглядачів оцінюють роботу ДПС як задовільну, не вказуючи при цьому кількості опитаних осіб і того, що результати цього опитування не є репрезентативними.

13. У цьому контексті Незалежна медійна рада вважає, що **варто розмежовувати оприлюднення результатів повноцінних соціологічних досліджень і опитувань глядачів, проведених самими телеканалами.** Тимчасом як перші мають реальну статистичну цінність, останні є лише формою взаємодії з глядачами, покликаною збільшити зацікавленість до певного питання. У зв'язку з цим значення результатів різних за своєю природою опитувань має бути донесено до відома глядачів у зрозумілій для них формі. **Якщо опитування проводиться на телебаченні у прямому ефірі, глядачів має бути повідомлено, що результати цього опитування не є репрезентативними і що вони відбивають лише думку тих осіб, які взяли в ньому участь, наприклад, думку певної аудиторії.**

14. Окремо варто звернути увагу на вплив конкретних формулювань в опитуваннях на достовірність їхніх результатів. Так, питання, поставлене під час передачі від 24 квітня 2016 року таким чином: *«Чи вважаєте ви роботу Департаменту протидії наркозлочинності в умовах сьогодення ефективною?»*, а також постійне наголошування впродовж передачі на неможливості ефективного виконання своїх функцій ДПН через різноманітні чинники, схиляють глядачів до позитивної відповіді на це запитання. Таке формулювання має на меті не неупереджену оцінку результатів роботи цієї структури, а часткове виправдання недостатньої ефективності перед глядачами.

15. Усі наведені вище факти дають можливість дійти висновку, що в передачах «Графік з Кивою» було допущено **порушення стандарту достовірності подання інформації.**

16. Стандарт збалансованості подання інформації в передачах, подібних до «Графіку з Кивою», передбачає запрошення до студії, зокрема, гостей, що є фахівцями з обговорюваної тематики **та можуть висловлювати думку, альтернативну до озвученої ведучим, спроможні вступати з ним у дискусію.**

17. Натомість у всіх зазначених передачах гості студії, хоча формально й представляють різні суспільні групи, а проте за змістом підтримують одну й ту ж думку, причому **жодних аргументів проти** слів Іллі Киви стосовно діяльності Департаменту протидії наркозлочинності висловлено не було. Ба більше, в передачі від 24 квітня Ілля Кива закликає гостей підтримати його позицію, пояснивши глядачам, *«почему мы, правоохранительная структура, не можем полноценно выполнять свою функцию, а это защита прав украинских граждан»* (див. 21:06), стверджуючи, що *«наркопреступность уже парализовала государственный механизм»* (див. 21:22). Більшість часу свою позицію висловлює сам **ведучий не як неупереджений модератор; спостерігаємо радше використання програми як майданчика для самореклами ведучого та його підрозділу Національної поліції й адвокатування його діяльності.** Так, у позитивному світлі в цих випусках показано діяльність Департаменту протидії наркозлочинності з затримання підозрюваних, проведення освітньої роботи в університетах, організації спортивних змагань у зоні АТО, а також очищення власних рядів.

Водночас немає ознак того, що збалансованість серії передач забезпечуватиметься інакшим чином, як це передбачено положеннями редакційного статуту телекомпанії.

Варто додати, що з уст самих гостей можна почути, що вони не є фахівцями з теми передачі. Так, народні депутати Сергій Євтушок (21:32) та Віктор Кривенко (21:37) в ефірі від 28 лютого прямо кажуть, що не є фахівцями у фармацевтичній галузі. Залучення в ролі експертів осіб, що не спеціалізуються на тематиці передачі, допомагає створити формальний баланс думок, але **не призводить до балансу сутнісного, а тому є порушенням стандарту збалансованості подачі інформації.**

18. На думку Незалежної медійної ради, доречно в рамках цієї справи також зазначити **про неприпустимість показу у прямому ефірі процесу приготування наркотичного засобу**, як це відбувалося в рамках передачі «Графік з Кивою» від 28 лютого 2016 року. Така дія могла би бути припустимою в рамках документального жанру, однак із обов'язковими примітками **про неможливість повторення цього або ж із попередженням про обов'язкове настання кримінальної відповідальності за вчинення подібних дій та недопущенням висвітлення в передачі самого рецепту приготування наркотичного засобу.** Втім, у даному випуску не було жодних приміток, а самих «виробників» наркотичних засобів було театральню затримано у прямому ефірі.

IV. Висновки

Незалежна медійна рада вважає, що під час трансляції випусків передачі «Графік з Кивою» від 28 лютого, 3 квітня та 24 квітня 2016 року було **порушено стандарти достовірності та збалансованості подання інформації, зокрема, в контексті власного редакційного статуту, а показ процесу виготовлення наркотичних засобів у прямому ефірі є неприпустимим.**

Результати голосування: «За» — ;

«Проти» — 0;

«Утримуюсь» — 0.

Голова Незалежної
медійної ради

Наталія Лигачова

Секретар Незалежної
медійної ради

Ігор Розкладай

Секретар Незалежної
медійної ради

Роман Головенко